

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Eva Ševčíková

Výroba keramiky v špeciálnej základnej a praktickej škole

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Banská Bystrica
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Eva Ševčíková

Kontakt na autora: Špeciálna základná škola internátna, Praktická škola internátna, M.
R. Štefánika, 914 01 Trenčianska Teplá
evase6@gmail.com

Názov OPS/OSO: Výroba keramiky v špeciálnej základnej a praktickej škole

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2014
VII. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: Ing. Eleonóra Boocová

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

mentálne postihnutie, špeciálna základná škola, praktická škola, pracovné vyučovanie, tvorivosť, výroba keramiky, keramická dielňa, vybavenie keramickej dielne, keramická pec, pomôcky na pálenie, výpal, keramická hlina, povrchová úprava keramiky, engoby, glazúry, techniky práce, námety pracovných činností

Anotácia

Práca ponúka popis osvedčenej pedagogickej skúsenosti na vyučovaní predmetov pracovné vyučovanie a výroba keramiky. Umožňuje používať v procese vyučovania pracovných činností mentálne postihnutých žiakov pedagogické inovácie, ktoré vychádzajú z ponímania tvorivosti žiakov. Súčasťou práce je teoretická časť, ktorá popisuje metódy pri práci v keramickej dielni a rozvíjanie kompetencií žiakov, keramickú dielňu v škole a jej vybavenie, techniky práce s keramickou hlinou. Praktická časť práce ponúka námety na tematické vyučovanie pracovného vyučovania, námety na pracovné činnosti, ukážku postupov práce s keramickou hlinou. Texty sú doplnené fotokolážami, praktickými ukážkami, ktoré sú dôkazom, že keramická hlina v sebe nesie výtvarné umenie a čaro práce, v ktorom sa zrkadlí vnútro človeka, ktorý ho tvorí.

OBSAH

ÚVOD	5
1 PRACOVNÉ ČINNOSTI MENTÁLNE POSTIHNUTÝCH	7
1.1 Mentálne postihnutie	7
1.2 Špeciálna základná škola	7
1.2.1 Tvorivosť a pracovné vyučovanie v špeciálnej základnej škole	8
1.3 Praktická škola	10
1.3.1 Vyučovací predmet výroba keramiky	10
2 VÝROBA KERAMIKY, TEORETICKÉ POZNATKY	13
2.1 Výroba keramiky – pedagogická inovácia vo vzdelávaní pracovných zručností	13
2.2 Metódy pri práci v keramickej dielni a rozvíjanie kompetencií žiakov	14
2.3 Výroba keramiky ako súčasť ľudových remesiel na Slovensku	15
2.4 Keramická dielňa v škole	15
2.4.1 Prevádzkový poriadok keramickej dielne	16
2.5 Vybavenie keramickej dielne	17
2.6 Keramická hlina	20
2.7 Techniky práce	20
3 VÝROBA KERAMIKY, PRAKTICKÁ ČASŤ	23
3.1 Myšlienka Vianoc v hline ukrytá - tematické vyučovanie, námety na pracovné činnosti	23
3.1.1 Postupy práce, ukážky.....	25
ZÁVER	31

ÚVOD

Pracovné a praktické zručnosti patria k najdôležitejším, z hľadiska ďalšieho rozvoja mentálne postihnutých žiakov. Je dôležité, aby vyučovanie praktických zručností bolo tvorivé, zaujímavé, kreatívne. To však vyžaduje inovatívny prístup pedagóga vyučovania predmetu pracovné vyučovanie.

Pred rokmi som absolvovala kurz výroby keramiky, následne som sa zúčastnila programov kontinuálneho vzdelávania, zameraných na netradičné vzdelávanie žiakov. Oslovila ma myšlienka zmeniť tradičné vyučovanie za inovatívne, využiť inovatívne metódy, postupy práce a pracovné techniky, ktoré by žiakov zaujali. Tvorivé poňatie pracovných činnosti prostredníctvom výroby keramiky zmenilo tradičné vyučovacie hodiny pracovného vyučovania na tvorivé.

Z dlhoročnej pedagogickej skúsenosti viem, že práca s keramickou hlinou kladne rozvíja kompetencie učenia, pracovné a tvorivé kompetencie žiakov. Obraz ako vnímam výrobu keramiky predostieram kolegom z pedagogickej praxe, ktorí sa venujú predmetu pracovné vyučovanie v špeciálnej základnej škole eventuálne voliteľnému predmetu výroba keramiky v praktickej škole.

Hlavným cieľom mojej práce je poskytnúť pedagógom ucelený systém práce získania gramotnosti a zručnosti pri práci s keramickou hlinou a glazúrami, s popisom metód a postupov práce pri výrobe keramiky. Táto práca oboznámi pedagógov s materiálom a pomôckami pri výrobe keramiky, popisom rozvoja kľúčových kompetencií žiakov, s využitím medzipredmetových vzťahov, prierezových tém, praktickými ukázkami práce.

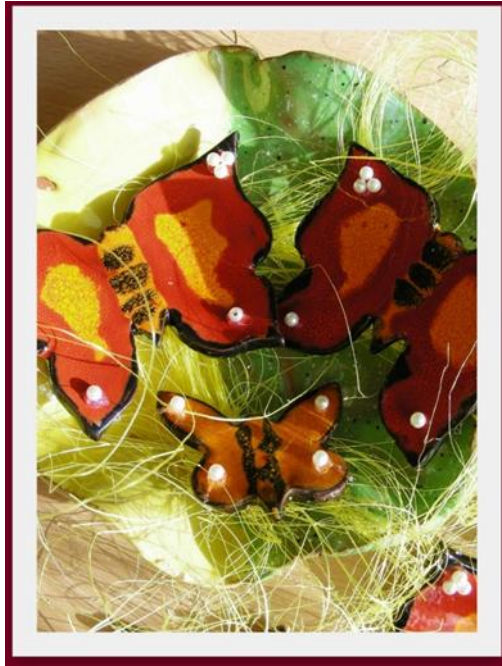
Prácu som rozčlenila do troch kapitol. Prvá obsahuje základné termíny: špeciálna základná škola, praktická škola, tvorivosť a pracovné vyučovanie v praktickej škole, voliteľný predmet výroba keramiky.

V druhej časti sú opísané teoretické poznatky výroby keramiky, metódy pri práci v keramickej dielni a rozvíjanie kompetencií žiakov, keramická dielňa v škole a jej vybavenie, techniky práce s keramickou hlinou.

V tretej časti sú spracované praktické činnosti z výroby keramiky. Do výroby keramiky sa dá zaradiť napr. tematické a projektové vyučovania s využitím prvkov regionálnej výchovy.

Výroba keramiky má pre mentálne postihnutých mnoho predností. Je blízka životu, je vysoko motivujúca, kreatívna, učí žiakov myslieť, hľadať informácie, rozvíja fantáziu, imagináciu a predstavivosť. Učí žiakov k národnej hrdosti, poskytuje poznatky o bývalých remeslách na Slovensku. Zvyšuje pozornosť a aktivitu žiakov, žiaci sú zvedaví na prácu svojich spolužiakov. Vyučovanie je tvorivejším, zábavnejším, žiakov motivuje. Sprístupňuje žiakom možnosť rozvíjať a uplatniť svoje zručnosti aj pred širokou verejnosťou.

Krása tvorivosti keramiky sa stala mojim vnútrom, hlavne preto, že vidím ako táto pracovná činnosť rozjasňuje oči, dušu mojich mentálne postihnutých žiakov. Odporúčam moju pedagogickú skúsenosť ostatným pedagógom.

Obrázok 1 Na krídlach motýľa
Prameň: vlastný návrh

Láska k hline,

je ako krídla motýľa.

Lieta v hĺbinách fantázie a tvorivosti,

dáva Vám pocit, že to, čo tvoríte s láskou,

*pohladí človeka na lícach ako jemný dotyk
motýľa.*

(autorka práce)

1 PRACOVNÉ ČINNOSTI MENTÁLNE POSTIHNUTÝCH

1.1 Mentálne postihnutie

Ludí s mentálnym postihnutím (ďalej MP) zvyknú v spoločnosti nazývať, že sú „iní“. V čom spočíva táto inakosť? Väčšina definícií, klasifikácií a charakteristík vychádza z medicínskeho modelu zdravotného postihnutia. Podľa Warda má mentálne postihnutie dve hlavné charakteristiky:

Funkcie intelektu sú výrazne pod priemerom, je zrejmá znížená schopnosť adaptability. Prvá charakteristika sa prejavuje ako oslabená schopnosť koncentrácie, oslabená schopnosť krátkodobej pamäti, problémy s učením a problémy s chápaním komplexných alebo abstraktných myšlienok. Druhá charakteristika vedie k deficitu schopnosti prispôbiť sa niektorým alebo všetkým kultúrnym požiadavkám spoločnosti. Človek s mentálnym postihnutím môže mať niektoré schopnosti vysoko vyvinuté, ale iné zasa oslabené. K týmto schopnostiam patrí schopnosť komunikácie, sebestačnosti, sociálneho kontaktu, praktické zručnosti, schopnosť čítať a počítat, pracovať a všeobecná schopnosť a iniciatíva využívať možnosti a žiť nezávisle. Mentálne postihnutie nie je choroba. Jeho príčinou môže byť choroba, alebo môže byť spôsobená genetickými príčinami (napr. Downov syndróm). Môže byť spôsobená fyzickým poškodením mozgu v tehotenstve, v priebehu pôrodu alebo v priebehu života. Môže mať komplexné alebo psychologické príčiny. V mnohých prípadoch príčiny nie sú známe.

Deti s MP sa zväčša vzdelávajú v špeciálnej základnej škole. [11]

1.2 Špeciálna základná škola

Pri výchove a vzdelávaní žiakov s MP sa podľa § 94 ods. 2, písm. a) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov postupuje podľa vzdelávacieho programu pre žiakov s MP. Vzdelávacie program pre žiakov s MP sa uplatňuje pri vzdelávaní žiakov v základnej škole podľa § 94 ods.1, písm. a) a b), t.j. v špeciálnej základnej škole pre žiakov s MP a v ďalších školách pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, v špeciálnych triedach základných škôl alebo pri individuálnom začlenení. Vymedzuje špecifické potreby a požiadavky na komplexnú odbornú starostlivosť o žiakov s mentálnym postihnutím v školách, kde sú vzdelávaní.

Špeciálna základná škola vzdeláva žiakov s ľahkým, stredným a ťažkým stupňom mentálneho postihnutia. Do školy sú žiaci prijímaní na základe diagnostických vyšetrení a so súhlasom rodiča alebo inej fyzickej osoby než rodiča, ktorá má dieťa zverené do osobnej starostlivosti alebo do pestúnskej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu, alebo so súhlasom zástupcu zariadenia. Pred prijatím žiaka do školy sa vykonávajú diagnostické vyšetrenia, ktoré sú súčasťou rozhodnutia o prijatí žiaka do školy. [19]

Cieľom našej špeciálnej základnej školy je rozvíjať primárne vzdelávanie žiakov s MP na úrovni, ktorá je pre nich osobne dosiahnuteľná. Vo všetkých sférach chceme, aby sa žiak rozvíjal cieľavedome, systematicky a v tvorivej atmosfére a aby jeho osobnosť bola emocionálne, morálne a sociálne rozvíjaná. Chceme umožniť žiakom získať základné pracovné zručnosti a návyky, aby ich mohli využiť pri ďalšom vzdelávaní a občianskom živote. Škola vedie žiakov k tolerancii, znášanlivosti a porozumeniu i k akceptovaniu iných národností a etnických skupín, cirkví a náboženských spoločností. Chceme, aby sa naši žiaci vedeli uplatňovať svoje práva a súčasne, aby plnili svoje povinnosti, niesli

zodpovednosť za svoje zdravie, aktívne ho chránili a zvel'ad'ovali životné prostredie. Počas povinnej školskej dochádzky prihliadame komplexne na osobnosť mentálne postihnutých žiakov. Rozvíjame úroveň reči, pohybové schopnosti, sociálnu prispôsobivosť, charakterovú a vôľovú stránku osobnosti žiaka školy s predpokladom jeho ďalšieho sociálneho začlenenia. [15, 17]

Základná škola podľa zákona č. 245/2008 Z. z. § 95 ods. 5, ktorá vzdeláva žiakov s MP v kombinácii s iným postihnutím, sa vnútorne člení podľa stupňa mentálneho postihnutia žiakov na:

- a) variant A pre žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia,
- b) variant B pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia,
- c) variant C pre žiakov s ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia alebo pre žiakov s mentálnym postihnutím, ktorí majú aj iné zdravotné postihnutie, napr. pervazívnu vývinovú poruchu- detský autizmus.

Žiaci špeciálnej základnej školy zvládajú pracovné činnosti a úkony v pomalšom tempe, po viacnásobnom opakovaní a cvičení týchto činností. Po ukončení školskej dochádzky majú možnosť pokračovať žiaci variantu A v odborných učilištiach, môžu sa vyučiť v profesiách pomocný záhradník, kuchár, cukrár, krajčír, murár, maliar a podobne. [19]

1.2.1 Tvorivosť a pracovné vyučovanie v špeciálnej základnej škole

*„Tvorivosť je proces naplňania zmyslu života.
Tvorivosť je činnosť, ktorá sa uplatňuje všade tam, kde je človek.
Tvorivosť je základom, aby sme boli ľudskejší a produktívnejší.
Tvorivosť je prevenciou aj liekom proti tomu, by naša planéta neskončila sebazničením.
Tvorivosť je sila, ktorá rodí nové hodnoty.“
Miron Zelina [18]*

Tvorivosť je problém nás všetkých. Rozvíjanie tvorivosti je hlavne pre MP zložitý proces. Učiteľ je veľmi dôležitý v edukácii, mal by byť dobrým sprievodcom, inšpirátorom, pretože dieťa v domácom prostredí nemá často možnosť uspokojovať svoje tvorivé potreby. Učiteľ musí byť tvorivý aj dôsledný a mal by vyžadovať od žiakov čo najoriginálnejšie a najrozmanitejšie nápady. MP žiaci na to potrebujú dostatok času, musia byť dostatočne motivovaní, odmeňovaní a mať možnosť samostatne hodnotiť seba aj ostatných. Dôležitým aspektom je, aby si žiaci vybrali, čo a ako chcú robiť. Žiaci sú motivovaní tak, aby mali radosť z preberaného učiva. Tvorivosť je dôležitá, hlavne pre jedinca. Je veľkým prínosom, keď sa k danému výsledku dopracuje sám. Učia sa tak samostatne tvoriť a myslieť. Na pracovnom vyučovaní by mali žiaci a možnosť poznávať javy a veci inak ako v ostatných predmetoch.

Významným činiteľom je osobnosť učiteľa. Žiaci často potrebujú pri pracovných činnostiach pomoc a povzbudenie. Silný motivačný účinok má skupinová práca, žiaci prejavujú radosť zo spoločnej práce. Tento zážitok sa umocňuje aj súťaživou prezentáciou vytvorených výrobkov na verejnosti, pre rodičov, pre pedagogických pracovníkov špeciálnych škôl, predajom vyrobených výrobkov, tvorbou darčiekov pre najbližších.

Dieťa s MP nepredstavuje materiál. Je to človek, ktorý cíti, koná a vie priniesť niečo nášmu svetu. Stačí len nájsť ten správny kľúč a odomknúť bránu k duši dieťaťa

s postihnutím. Medzi jeden z kľúčov patrí aj spôsob rozvíjania jemnej motoriky v súvislosti s pracovnými činnosťami. Vďaka nemu možno pestovať u dieťaťa pocit, že je potrebné a má tu svoje miesto. Je potrebné tým, čo vie dať, a je krásne, že práve ono svojim výtvorom dokáže pomôcť a rozžiariť oči nám „zdravým“ jednotlivcom. Ako pedagógovia vždy nachádzajme ten správny kľúč od brány do duše týchto detí. Pracovné činnosti a zručnosti sa u MP rozvíjajú v predmete pracovné vyučovanie. Tvorivosť je problém nás všetkých. Rozvíjanie tvorivosti je hlavne pre MP zložitý proces. Vyučovacím predmetom pracovné vyučovanie umožňuje pedagógovi využívať netradičné pracovné techniky a tým rozvíjať jemnú motoriku žiakov, ich fantáziu. Pri práci so žiakmi s MP je veľmi potrebné vytvoriť vhodné podmienky na rozvíjanie jemnej motoriky, a to nielen po stránke materiálno-technického zabezpečenia, ale predovšetkým vhodnej pracovnej atmosféry a príjemného pracovného prostredia. Najdôležitejšie pre žiaka je zvoliť vhodný výber činností a náročnosti podľa jeho postihnutia, aby dosiahol zážitok a radosť z úspechu. Pedagóg môže zaradiť jednu z možností netradičných techník práce s keramickou hmotou- hlinou prostredníctvom výroby keramiky v keramickej dielni. Je potrebné nechať žiakov najprv danú činnosť pozorovať, potom ich viesť metódou postupných krokov až k osvojeniu si základnej pracovnej činnosti. Začínať jednoduchšími cvičeniami a činnosťami a postupne prechádzať k náročnejším, pretože osvojenie si zložitejších činností je podmienené prvotným zvládnutím činností jednoduchších. Netradičné pracovné činnosti pri práci s keramickou hmotou - hlinou neustále opakujeme, aby si úkony žiaci osvojili a vedeli ich v bežnom živote využívať. Je vhodné voliť dostatočne dlhé časové intervaly pre vykonávané úkony. Rečový sprievod pedagóga je veľmi dôležitý, pretože si žiaci pasívne (neskôr najmä aktívne) opakujú rad po sebe nasledujúcich úkonov. Na prvom stupni je vhodná aj skupinová práca, pretože väčšina žiakov nemá vypestované sociálne vzťahy. Skupinová práca umožňuje vytvárať pocit spolupatričnosti, napomáha nadväzovanie vzťahov v skupine, pestuje pocit zodpovednosti, žiaci sa učia spolupracovať. Pri práci s keramickou hmotou - hlinou, využívame metódu napodobňovania, ktorú spájame s metódou vysvetľovania pracovného postupu, opakovania činnosti, povzbudzovania a hodnotenia. Zároveň vedieme žiakov k tvorivosti. Samozrejme pedagóg žiakov pri práci usmerňuje a pomáha im. Pri každej činnosti je potrebné žiakov viesť vhodnou motiváciou, povzbudzovaním, kontrolou, usmerňovaním a hlavne pochvalou aj za malé pokroky. Žiaci musia mať pocit, že sú rovnocenní a rovnako dôležití. Nikoho nepodceňujeme ani nenadradujeme. Výroba keramiky na pracovnom vyučovaní umožní prezentáciu všetkých žiakov triedy. Spoločné i individuálne výrobky môžu žiaci vystaviť pre svojich spolužiakov, rovesníkov školy, rodičov, širokú verejnosť, môžu nimi obdarovať najbližších. Výrobky sa môžu stať napr. súčasťou vianočných trhov. Zážitok z výroby keramiky sa umocňuje aj touto súťaživosťou, prezentáciou vytvorených výrobkov na verejnosti, pre rodičov, pre pedagogických pracovníkov špeciálnych škôl, predajom vyrobených výrobkov, tvorbou fotografických koláží vyrobených výrobkov, tvorbou darčiek pre najbližších. Tvorivosť v sebe zahŕňa komplex činností zameraných na výrobu keramiky, jej zachytenie v portfóliách, prezentácii na verejnosti. Má dlhodobý zámer. Môže sa rámcovať ročnými obdobiami, sviatkami v roku. Vzniknú tak umelecké dielka, ktoré nesú v sebe znaky kreativity a samostatného myslenia MP žiakov špeciálnej základnej i praktickej školy. Tak nachádzajú MP pocit, že i keď sú, ako sa o nich vraví „iní“, predsa sú utilitní, svojou výnimočnou pracovnou činnosťou vo výrobe keramiky.

1.3 Praktická škola

Mentálne postihnutí z pásma strednej mentálnej retardácie, ktorí ukončia špeciálnu základnú školu vo variante B, môžu pokračovať v štúdiu v praktickej škole. Praktická škola poskytuje vzdelávacie programy a prípravu jednoduchých činností pre žiakov a žiačky. Praktická škola vzdeláva chlapcov i dievčatá, menej zručných absolventov špeciálnej základnej školy vzdelávaných podľa variantu A a manuálne zručných absolventov špeciálnej základnej školy vzdelávaných podľa variantu B a C. Praktická škola žiakom poskytuje možnosť fyzicky a psychicky dospieť tak, aby mohli čo najsamostatnejšie žiť v domácom prostredí alebo v chránenom bývaní a pracovať v chránenom pracovisku. Cieľom praktickej školy je pripraviť žiakov s prihliadnutím na ich danosti, stupeň a typ postihnutia na život v rodine, na sebaobsluhu, na rôzne jednoduché praktické práce, vrátane prác v domácnosti, zacvičiť ich v prácach profilujúceho voliteľného predmetu a na vykonanie jednoduchých pracovných činností spravidla pod dohľadom inej osoby. Praktická škola je jednou z možností riešenia ďalšieho vzdelávania a následnej integrácie žiakov s mentálnym postihnutím do spoločnosti. Úlohou praktickej školy je pripraviť žiakov na život v rodine – na sebaobsluhu a praktické práce v domácnosti, zacvičiť ich v prácach profilujúceho voliteľného predmetu tak, aby mohli vykonávať zmysluplnú prácu v chránených pracoviskách. Praktická škola nie je profesijne zameraná na zvládnutie učebného odboru, preto po jej absolvovaní nezískavajú žiaci výučný list, ale vysvedčenie o absolvovaní praktickej školy so zameraním na pomocné práce v určitom odbore pod dohľadom zodpovednej osoby. [14]

1.3.1 Vyučovací predmet výroba keramiky

Vyučovací predmet výroba keramiky si môžu praktické školy zaradiť do školského vzdelávacieho programu, nakoľko boli schválené učebné osnovy „Rámcový obsah vzdelávania pre 1.–3. ročník praktickej školy“, voliteľný predmet výroba keramiky ako súčasť Vzdelávacích programov pre žiakov s mentálnym postihnutím schválené Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pod číslom 2010-12158/26379:1 – 914 dňa 29. júla 2010. Výberom voliteľného predmetu sa profiluje zameranie praktickej školy v príprave žiakov na praktické činnosti v chránenom pracovisku alebo v domácnosti. Žiaci sa naučia pracovať s keramickou hmotou – hlinou v keramickej dielni. Oboznámia sa teoreticky a prakticky s pojmi, postupmi a pomôckami, s ktorými sa budú v tvorivom keramickej procese stretávať. Naučia sa podrobnému návodu ako pracovať s keramickou hlinou v keramickej dielni.

Ciele predmetu smerom k žiakovi:

- v rámci svojich možností vyrobí výrobok,
- reálne posúdi výsledok svojej práce i práce ostatných spolužiakov, využíva sebahodnotenie práce,
- má vytvorený kladný vzťah k pracovným zručnostiam,
- dodržiava zásady bezpečnosti, ochrany zdravia, hygieny práce, ochrany životného prostredia pri práci v keramickej dielni,
- pracuje s keramickým materiálom - hlinou, pracovnými pomôckami podľa konkrétneho návodu, postupu, je schopný pracovnej výdrže,
- má konkrétnu predstavu o voliteľnom predmete výroba keramiky,
- využíva znalosti osvojené vo voliteľnom predmete výroba keramiky.

Ciele predmetu:

- rozvíjanie kľúčových kompetencií s využitím medzipredmetových vzťahov a prierezových tém,
- zvýšenie záujmu o pracovné zručnosti, zlepšenie tvorivosti v pracovnej činnosti,
- kooperácia a spolupráca v skupine, kolektíve,
- preberanie na seba primeranej zodpovednosti,
- prezentovanie vlastných produktov,
- rozvíjanie a kultivovanie svojej osobnosti zaujímavou formou organizácie prác z rôznych oblastí zahŕňajúcich predmet výroba keramiky.

Roviny realizovania predmetu:

- vytvorenie tematických výchovno-vzdelávacích plánov,
- doplnenie o prierezové témy a medzipredmetové vzťahy,
- vytvorenie učebného materiálu - pomôcka k vyučovaniu predmetu (tvorivá aktivita učiteľa),
- rozvoj kompetencií žiaka (kompetencia učenia, kompetencia komunikatívna, kompetencia pracovná, ...).

Špecifické ciele výroby keramiky:

- poznať stručné dejiny keramickej tvorby, tradíciu ľudových remesiel a súčasné trendy v keramickej tvorbe,
- poznať materiálne a technické zriadenie keramickej dielne,
- získať kompetencie na vyhotovenie jednoduchých a úžitkových predmetov pri ručnej keramickej tvorbe,
- získať kompetencie a technickú zručnosť pri tvorbe vlastného predmetu,
- inšpirovať sa tradíciami pri dekorácii keramických plôch a vedieť nájsť vlastnú cestu pomocou experimentovania,
- získať gramotnosť a zručnosť pri tvorbe glazovania predmetu,
- získať informácie a kompetencie pri vypaľovaní predmetu,
- rozvíjať osobnosť prostredníctvom výtvarného zážitku,
- rozvíjať kreatívne postupy pri realizácii pracovnej činnosti s keramickou hlinou a pri práci v skupine.

Prínos voliteľného vyučovacieho predmetu výroba keramiky pre školu:

- zvýšenie záujmu o praktické činnosti,
- možnosť prezentácie školy formou výstav, výstaviiek v obchodoch s kreatívnym a netradičným umením,
- medzipredmetové vzťahy (napr. pomocné práce v administratíve) - využívanie informačno-komunikačných technológií vo vyučovaní, (tvorba fotografických koláží výrobkov - webová stránka školy),
- prierezové témy - mediálna výchova, osobnostný a sociálny rozvoj, environmentálna výchova, ochrana života a zdravia, tvorba projektu a prezenčné zručnosti.
- spolupráca s verejnosťou a s rodičmi (prezentácia výrobkov - výstavy, darčeky pre sponzorov, ...),
- inovatívne vyučovacie metódy,

- vytváranie spätnej väzby žiakov k sebahodnoteniu a hodnoteniu tvorivej pracovnej činnosti s hlinou,
- tvorba portfólií žiakov.

Profil absolventa voliteľného predmetu výroba keramiky

- na konci vzdelávania žiak v rámci svojich možností reálne posúdi výsledok svojej práce, i práce ostatných, žiak má vytvorený pozitívny vzťah k manuálnym zručnostiam, dodržiava zásady bezpečnosti, ochrany zdravia, hygieny práce, ochrany životného prostredia pri práci v keramickej dielni.

2 VÝROBA KERAMIKY, TEORETICKÉ POZNATKY

V podmienkach špeciálnej základnej a praktickej školy sa zaoberáme výrobou keramiky, ktorá zahŕňa výrobu úžitkových a dekoratívnych predmetov vyformovanými žiakmi bez použitia hrnčiarskeho kruhu. Výroba keramiky je súčasťou obsahu vzdelávania pracovného vyučovania na špeciálnej základnej škole a voliteľným vyučovacím predmetom v praktickej škole.

2.1 Výroba keramiky – pedagogická inovácia vo vzdelávaní pracovných zručností

„Inovácie vo vzdelávaní predstavujú nové pedagogické koncepcie a praktické opatrenia, ktoré sú zamerané najmä na obsah a organizáciu škôl, vzdelávanie, hodnotenie žiakov, klímu školy priaznivú smerom k žiakom a verejnosti, vrátane uplatňovania nových technológií vo vzdelávaní. Rôzne inovácie realizujú štandardné – klasické školy aj alternatívne školy.“ [4, str. 172]

Pri zavádzaní pedagogických inovácií sú tieto myšlienky dané:

- zmenami vzťahu medzi učiteľom a žiakom (od direktívneho k demokratickému, pri rešpektovaní osobnosti dieťaťa a jeho individuality),
- vytváraním pozitívnej podporujúcej sociálnej klímy (vzťah sebaobrazu a prospechu je výraznejší, ako vzťah inteligencie a prospechu),
- inováciami učebného obsahu (celostné zmysluplné učenie sa vo vzájomných súvislostiach, prepojenie s reálnym životom, školské kurikulum),
- zmenami metód a stratégií výchovy a vzdelávania (možnosť výberu spôsobu edukácie, prejsť od pasivity k tvorivému a samostatnému riešeniu problémov, rozvíjať vyššie myšlienkové funkcie žiakov, komunikačné zručnosti, podporovať orientáciu na pozitívne ľudské hodnoty),
- vytvorením efektívneho systému ďalšieho vzdelávania učiteľov v zmysle Memoranda celoživotného vzdelávania,
- zmenou riadenia školy s inovačným edukačným programom - jej otvorenie rodičom a širšej verejnosti. [3]

So zavedením netradičných pracovných činností, techník v pracovnom vyučovaní súvisí:

- využívanie výroby keramiky ako prierezového nástroja ostatných vyučovacích predmetov (napr. výtvarnej výchovy, pomocných prác v administratíve),
- používanie aktivizujúcich, zážitkových a participatívnych metód, najmä projektové vyučovanie, kooperatívne vyučovanie,
- využívanie pomôcok vytvorených učiteľmi, (rôzne makety, námety, návody, pracovné listy),
- zavádzanie netradičných organizačných foriem, najmä blokovej výučby,
- dôraz na objavovanie vecí a vnútornú motiváciu žiaka,
- dôraz je kladený na rozvoj tvorivosti a iniciatívy žiaka,
- tvorba nového učebného obsahu – najmä realizácia rôznych triednych a školských projektov,
- dopĺňanie, rozširovanie učiva jednotlivých predmetov, [7]
- tvorba novozavedeného vyučovacieho predmetu v praktickej škole – výroba keramiky, vytvorenie rámcových učebných osnov.

2.2 Metódy pri práci v keramickej dielni a rozvíjanie kompetencií žiakov

Metóda praktická

Jedná sa o metódu predávania, utvárania a upevňovania praktických vedomostí pri práci s keramicou hlinou, pracovným náradím, engobami, glazúrami na konečnú úpravu keramiky, ktorá sa uskutočňuje v keramickej dielni. Neoddeliteľnou súčasťou je metóda inštruktáže, napodobňovania a vlastného experimentovania. Cieľom je primerane veku, schopnostiam a možnostiam žiakov aktivovať k tvorivej činnosti.

Metóda umelecko-tvorivá

Metóda rozvíja u žiakov estetické cítenie, vnímanie a vyjadrovanie prostredníctvom práce s keramicou hlinou. Žiaci tvoria podľa vlastnej fantázie, vytvárajú nové postupy pri zdobení výrobkov, pri miešaní glazúr. Žiaci vytvárajú výrobky pre zlepšenie estetického prostredia školy, vlastných domovov. Dekoratívne keramické výrobky sú určené k výstavám, predajom, prehliadke prác v kreatívnych obchodoch, pre sponzorov školy. Neoddeliteľnou súčasťou tejto metódy je hodnotenie vlastnej práce, práce spolužiakov prostredníctvom vytvorených portfólií výrobkov, fotografií, ... Táto metóda využíva samostatnú i skupinovú prácu.

Metóda projektového vyučovania

Táto metóda je koncentrovaná okolo základnej témy, má premyslenú a dobre organizovanú činnosť, vyhovuje potrebám a záujmom žiakov. Prejaví sa v nej vlastná aktivita žiaka, za výsledok práce berie zodpovednosť na seba žiak, výsledkom je konkrétny keramický výrobok. Výsledok tvorivej činnosti - výrobky žiaci verejne prezentujú pred triedou aj širšou verejnosťou. Projektové vyučovanie inovuje tradičnú štruktúru vzdelávacieho školského systému, umožňuje žiakovi iniciatívne a tvorivo sa zúčastňovať na učebnom procese. Projektové vyučovanie rozvíja poznávacie schopnosti žiakov a žiačok, podporuje motiváciu, pozitívny postoj a záujem o predmet, vedie k spolupráci s rodinou, okolím a spoločnosťou.

V rámci výroby keramiky využívame projektové vyučovanie vo veľkej miere. Vytvárame tematické projekty, ktoré sú rámcované ročnými obdobiami, ľudovými tradíciami, zvykmi. Tieto projekty predmetu výroba keramiky, pracovné vyučovanie je následne možné zaradiť do predmetov výchova k mravnosti a občianstvu, pomocné práce v administratíve, výtvarná výchova, slovenský jazyk a literatúra, vlastiveda, vecné učenie. Dotýka sa prierezových tém, ako je mediálna výchova, osobnostný a sociálny rozvoj, environmentálna výchova, ochrana života a zdravia, multikultúrna výchova, tvorba projektu a prezenčné zručnosti. Zahŕňa v sebe prvky tematického a integrovaného vyučovania.

Výroba keramiky ako nová forma vyučovania praktických činností s použitím nových vyučovacích metód rozvíja u žiakov tieto kľúčové kompetencie.

Kompetencia učenia:

- na konci vzdelávania žiak v rámci svojich možností a schopností zvláda pracovné postupy, zručnosti s keramicou hlinou.

Kompetencia k riešeniu problémov:

- žiak v rámci svojich možností a schopností využíva naučené vedomosti a zručnosti k samostatnej tvorivej činnosti s keramicou hlinou.

Kompetencia komunikatívna:

- žiak v rámci svojich možností a schopností reálne posúdi výsledok svojej práce a práce ostatných, rozširuje svoje komunikačné schopnosti v skupine pri kolektívnej práci.

Kompetencia pracovná:

- žiak v rámci svojich možností a schopností má vytvorený pozitívny vzťah k manuálnym činnostiam, pracuje podľa daného pracovného návodu, predlohy, dodržiava zásady bezpečnosti, ochrany zdravia, hygieny práce pri práci s keramickou hlinou, je schopný výdrže, koncentrácie na pracovný výkon a jeho dokončenie, má konkrétnu predstavu o výrobe keramiky, využíva získané znalosti, skúsenosti, je zacvičený na vykonávanie jednoduchých prác v oblasti výroba keramiky v chránenej dielni. [14, 15]

2.3 Výroba keramiky ako súčasť ľudových remesiel na Slovensku

Keramika pochádza z gréckeho slova Kerameikos, názvu hrnčiarskej štvrť v Aténach. Výroba keramiky je priemyslové odvetvie zaoberajúce sa výrobou tehál rôznych tvarov, fajansových, porcelánových a iných výrobkov z keramických zemín (hliny) metódou vypaľovania vopred vyformovaných predmetov. Historicky vychádza z počiatkov hrnčiarstva. Počiatky hrnčiarskej výroby siahajú do neolitu. Rozvoj hrnčiarstva a jeho osamostatnenie ako remesla súvisí s použitím rýchlo rotujúceho kruhu v 12. - 13. storočí. Najstarší písomný doklad o hrnčiarstve je z roku 1416. Prvý hrnčiarsky cech na Slovensku vznikol v Bardejove roku 1475. Podmienkou na vznik a rozvoj hrnčiarstva bol dostatok kvalitnej hliny. Najznámejšími lokalitami v 19. storočí boli Modra, Brehy, Ľubietová, Beluj, Trstená, Hybe, Halič, Šivetice, Prihradzany, Licince, Meliata, Držkovce, Hrnčiarske Zalužany, Pozdišovce, Snina, Sabinov, Bardejov, Prešov, Levoča. Rozkvet hrnčiarstva na Slovensku súvisel so životom, s prácou a praktickými potrebami vidieckych domácností, pre ktoré hrnčiari vyrábali rôzne druhy úžitkového riadu. Najjednoduchšia bola výroba čierneho riadu, vypaľovaného v poľných peciach. Základné výrobné nástroje - hrnčiarska pec a hrnčiarsky kruh prešli zložitým vývojom. Postupný úpadok hrnčiarskeho remesla nastal v priebehu druhej polovice 19. storočia v súvislosti s rozvojom mechanizovanej výroby keramiky a s uplatňovaním nových materiálov. Z technických skúseností a remeselnej zručnosti hrnčiarov čerpali aj pracovné zdroje manufaktúr na výrobu kameninového riadu. Vzory druhov riadu čerpali z čínskeho porcelánu a neskôr európskych porcelánok v holandských Delfách a v nemeckom Meisene. Najznámejšie manufaktúry boli v Holíči, Muráni, Kremnici, Rožňave, Košiciach, Prešove, Spišskej Novej Vsi. V súčasnosti výroba keramiky ako súčasť hrnčiarstva patrí do Ústredia ľudovej umeleckej tvorby v Bratislave, ktoré je klenotnicou remesiel na Slovensku. [9]

2.4 Keramická dielňa v škole

Úlohou pedagóga pri vytváraní základov keramiky v podmienkach keramickej dielne je oboznámiť žiakov:

- s významom a so základnými poznatkami o tomto starodávnom, pre človeka kedysi veľmi užitočnom remesle, ktoré má svoj význam ešte aj dnes,

- so základnými zásadami, ktoré treba dodržiavať pri tvorbe a výrobe keramických výrobkov, hlavne pri príprave kvalitnej hliny, jej spracovaní, udržiavaní, glazovaní a vypaľovaní,
- vypestovať základné zručnosti z oblasti techniky keramickej výroby,
- poučiť deti o zásadách dodržiavania bezpečnosti, osobitne pri vypaľovaní hlinených výrobkov.

Žiaci sa majú naučiť:

- rozpoznávať kvalitu a vhodnosť hliny na jej budúce spracovanie,
- techniku hnetenia a miesenia, tvarovania hliny,
- správne používať nástroje a pomôcky pri tvorbe,
- zákonitostiam pri používaní farieb, ich nanášaní na surový hlinený výrobok,
- zákonitostiam a správne rozoznávaniu farebnej rozdielnosti pred a po vypálení hlineného výrobku,
- významu glazovania a spôsobu jeho aplikácie,
- základným poznatkom z histórie tohto remesla vo všeobecnosti a na Slovensku.

2.4.1 Prevádzkový poriadok keramickej dielne

Keramická dielňa slúži na zabezpečenie práce s hlinou pre žiakov.

1. Vstup do keramickej dielne je zásadne povolený iba v sprievode pedagogického zamestnanca.
2. Otváranie a zatváranie dverí keramickej dielne robí príslušný pedagogický zamestnanec.
3. Pedagogický zamestnanec je povinný si pred prácou v keramickej dielni skontrolovať počet žiakov a ich pracovný odev.
4. Po dobu práce v keramickej dielni vykonáva trvalý dozor pedagogický zamestnanec, od pracovnej skupiny sa nemôže vzdialiť, pokiaľ nezaistí dozor iným pedagogickým zamestnancom.
5. Do keramickej dielne žiaci prichádzajú pod dozorom vyučujúceho.
6. Žiaci dbajú na bezpečnosť pri práci, používaní pomôcok a náradia v keramickej dielni.
7. Pracujú sústredene podľa pokynov vyučujúceho, svojvoľne neopúšťajú keramickú dielňu.
8. Na pracovisku udržiujú žiaci poriadok a čistotu, sú sústredení a dodržiavajú pravidlá bezpečnosti pri práci, najmä pri práci s ostrými predmetmi, nesmú vkladať predmety a vyrobené výrobky do keramickej pece.
9. Keramickú pec obsluhuje len zamestnanec určený riaditeľom školy na obsluhu pece, v čase práce v keramickej dielni pec nesmie byť spustená, nesmie byť v prevádzke.
10. Žiaci neplytvajú materiálom v keramickej dielni.
11. Určená služba umýva pracovné pomôcky a náradie len vo vedre k tomu určenému, voda sa nesmie vylievať do umývadiel, ani do WC v budove zariadenia, len do kanála pod dozorom pedagogického zamestnanca.
12. Po ukončení práce keramickú dielňu žiaci poupratujú a odchádzajú spoločne s pedagogickým zamestnancom.
13. Zákonný zástupca žiaka je povinný na začiatku školského roku nahlásiť vyučujúcemu učiteľovi alergiu na hlinu, glazúry, engoby .

14. Pri odchode z keramickej dielne pedagogický zamestnanec skontroluje priestory keramickej dielne a dielňu uzamkne.

2.5 Vybavenie keramickej dielne

Základné vybavenie sa dá zakúpiť v predajniach remeselníckych potrieb a materiálu.

- keramická hlina rôznych farieb (biela kamenina, červenica,...),
- engobové farby používané pred prvým výpalom na surovú hlinu (súprava 6 základných farieb balená po 1 kg - biela, čierna, žltá, červená, modrá, zelená), v našej keramickej dielni ich nepoužívame, dávame prednosť technikám glazovania,
- glazúry rôznych farieb (súprava 6 glazúr "PD" - základné farby po 1 kg - čierna, žltá, červená, modrá, zelená, hnedá), [12]
- pomôcky používané na prácu s hlinou (Obrázok 2):
 - súprava drevených špachtlí,
 - struna - tenký drôtik, ktorý je na koncoch upevnený na drevených kolíkoch, slúži na rezanie hliny (môže poslúžiť aj špagát),
 - štetce rôznej hrúbky, namočené do nádoby s vodou, slúžia na začistenie výrobku a na nanášanie glazúry, engoby
 - nádoby na zarábanie engob a glazúr,
 - nádoba na výrobu hlineného lepidla - šliku, ktorý slúži na spájanie jednotlivých častí výrobku do finálnej podoby,
 - hrnčiarska ihla,
 - keramický nožík na vyrezávanie potrebných tvarov,
 - drevené vodiace lišty - na zisťovanie hrúbky hliny,
 - valček,
 - hubka na zjemňovanie hrán a na vlhčenie výrobku,
 - nádobka s vodou,
 - kantalový drôt na výrobu napr. bižutérie,
 - stojan na výpal bižutérie, vykrajovačky na vykrajovanie, lis na cesnak na výrobu napr. vlasov, podložky na výrobu výrobkov,
 - brusný papier,
 - gumové rukavice,
 - ochranná rúška (pri zarábaní práškových glazúr),
 - plátno,
 - pracovné vedro s vodou,
 - pracovné oblečenie.

Obrázok 2 Pomôcky používané na prácu s hlinou

Prameň: vlastný návrh

Engoby slúžia na nanášanie na nevypálený výrobok pred prvým výpalom. Majú krémovú konzistenciu a v prípade potreby môžu byť riedené niekoľkými kvapkami vody a znovu rozmiešané. [16]

Glazúra je prášok rozpustný vo vode, ktorým sa výrobky prelievajú, štetcom natierajú výrobky po prvom výpale. V peci pri teplote nad 900 °C sa menia na sklovitý povrch. Výrobky sa nesmú natierať zospodu výrobku, aby sa neprichytili na prekladovú podložku pri výpale.

Sypké glazúry

Sú určené na zušľachtenie povrchu keramických výrobkov, zaisťujú nepriepustnosť, zvyšujú chemickú a mechanickú odolnosť a zlepšujú estetické vlastnosti (farebnosť, lesk, a pod.). Teplotná rozťažnosť vypálenej glazúry by mala byť v súlade s teplotnou rozťažnosťou keramického výrobku, aby nedochádzalo k trhlinkovaniu, odlupovaniu, ...

Balenie a skladovanie

Skladovateľnosť suchej glazúry nie je časovo obmedzená, je nutné zabrániť prístupu vlhkosti, prachu a nečistôt. Pripravená tekutá suspenzia by mala byť skladovaná krátkodobo.

Pracovný postup

Suchú glazúru rozmiešame vo vode na hustú kašu, ktorú si nariedime na potrebnú hustotu. Vhodné je nechať glazúru odstáť, aby sa dobre namočila a uvoľnili sa vzduchové bubliny. Hustota glazúry závisí od spôsobu glazovania a nasiakavosti výrobku. Hrubostenný pórovitý výrobok, ktorý rýchlo absorbuje vodu, si vyžaduje glazúru redšiu. Menej pórovitý, tenkostenný, málo nasiakavý črep potrebuje glazúru hustejšiu.

Glazúra by sa mala nanášať na výrobok maximálne do hrúbky 1 mm. Glazúry je možné vzájomne miešať, výrobok musí byť pred glazovaním čistý, zbavený prachu a mastnoty, inak by sa mohla glazúra z týchto miest počas výpalu stiahnuť.

Glazovať môžeme polievaním, namáčaním, striekaním alebo štetcom, aby sa vytvoril rovnomerný nános. Teplota výpalu musí zodpovedať údajom uvedeným pri jednotlivých glazúrach. Ak je teplota nižšia, glazúra ostane matná, drsná, nepretavená. Ak je teplota vyššia, ako odporúčaná, glazúra sa vsakuje do črepu alebo steká.

Bezpečnosť pri práci

Glazúry môžu obsahovať nebezpečné látky, napríklad ťažké kovy. Pri práci s nebezpečnými látkami a prípravkami je nutné riadiť sa pokynmi uvedenými v bezpečnostných listoch. [13]

Po práci s keramikou hlinou je dôležité, aby sme mali pracovné vedro s vodou, v ktorom umývame pomôcky od hlíny. Zapamätáme si, že nikdy vodu nevyliavame do výlevky alebo umývadla. Vodu vylievame do kanálu, alebo napr. pod strom, do záhrady.

Keramicke pece (Obrázok 3) - môžu byť rôznej veľkosti, líšia sa spôsobom vytápania - plynové, elektrické, podľa spôsobu nakladania do pece – spredu alebo zvrchu.

Pomôcky na pálenie tvoria prekladové dosky, distančné stĺpiky rôznych výšok. V peci sa vypaľujú vyschnuté výrobky zo surovej hlíny. Výrobky zo surovej hlíny sa môžu v keramickej peci na seba ukladať. Poschodia sa oddeľujú distančnými stĺpikmi a prekladovými doskami. Môžu byť natreté engobami. Teplota prvého výpalu v našej peci býva 940 °C. Po prvom výpale sa výrobky natierajú glazúrami a sú vypálené v keramickej peci druhým výpalom. Teplota druhého výpalu je 1020 °C. Naglazované výrobky sa nesmú na seba ukladať, nesmú sa v peci vzájomne dotýkať. Výrobky sa môžu vyberať z keramickej pece pri teplote pod 50 °C, aby nepopraskali. Keramicke pec obsluhuje len osoba, ktorá bola zaškolená na výkon obsluhy pece a zároveň bola poučená o ochrane zdravia pri manipulácii s keramikou pecou. Počas výpalu v keramickej dielni, by sa žiaci v dielni nemali zdržiavať.

Obrázok 3 Keramicke pec

Prameň: vlastný návrh

2.6 Keramická hlina

Keramika je výrobok z pálenej ílovitej hlíny. Keramická hlina je zemina s časticami prachu, piesku a ílu, pričom je sfarbená hydroxidmi železa. Keď je hlina mokrá, molekuly vody sa dostávajú medzi vrstvy a umožňujú im kĺzať sa navzájom po sebe. Preto je mokrá hlina mäkká a klzká a možno ju ľahko tvarovať do rôznych tvarov. Voda pôsobí ako mazadlo. Kvalita hlíny sa dá zistiť, keď vytvarujeme šúl'ok, ohne sa, ale nepopraská. Keď sa nechá hlina spracovaná do výrobku vysušiť, väčšina vody z medzivrstiev sa vyparí. Hlina takto zoschne, vrstvy sa dostanú bližšie k sebe, takže sa nemôžu ľahko po sebe pohybovať. Keď sa hlina páli v peci asi pri 1000 °C, vzniká keramika. Je tvrdá, zrnitá a pevná. Počas pálenia sa všetky molekuly vody odstránia. Farba keramiky po prvom výpale závisí od obsahu železitých zlúčenín v hline. Výrobok je po vysušení vypálený v peci (pec – konštrukcia s priestorom na úpravu materiálu účinkom vysokej teploty), čím získava pevnosť a tvarovú stálosť. V podmienkach našej keramickej dielne vypaľujeme výrobky zo surovej hlíny na 940 °C. Ďalej je možné vylepšiť výrobok glazovaním. Glazúra je prášok s obsahom kremičitanov pridaný do vody. Výrobok do nej namočený je opäť vypálený, čím získava sklovitý povrch neprepúšťajúci tekutinu. Hlina sa dá objednať v predajniach s keramickými pomôckami na webových stránkach www.keramickecentrum.sk. Hlinu skladujeme vždy v igelitových vreciach, na chladnom mieste, aby sme zamedzili jej vysušaniu. Pri spracovaní hlíny je vhodné hlinu baliť do mokrého plátna (napr. zo starej plachty), aby sa predchádzalo jej vysychaniu. Ak máme hlinu zoschnutú, môžeme ju opäť spracovať namočením do vody na noc. Vytvorí sa nám blatová hmota, ktorú vytvarujeme do valca, postupne nechávame schnúť otáčaním na pórovitej podložke. Hlina, ktorú chceme spracovávať na výrobu výrobku sa nesmie lepíť na prsty. Prebytočnú vodu môžeme odsasť hubkou.

Keramická hlina je výborný materiál na tvorivú prácu na pracovnom vyučovaní. Veľkou výhodou keramickej hlíny je, že na rozdiel od plastelíny, či inej modelovacej hmoty jej môžete mať naozaj veľké množstvo na realizovanie akéhokoľvek nápadu. Je príjemná na dotyk, pri práci je teplá, vždy sa dá znovu zvlhčiť, prípadne všetko zbúrať a začať od začiatku.

2.7 Techniky práce

Krájanie hlíny drôtom a následné búchanie, aby sme dostali z hlíny prebytočný vzduch.

Hnetenie hlíny robíme dostatočne dlho, aby sme predišli hromadeniu vzduchových bublín, tým predídeme popraskaniu výrobku v peci výpalom. Plát hlíny spracujeme hnetením z vonkajšej strany smerom do stredu silným tlakom rúk. Nakoniec z hlíny vymodelujeme guľôčku. Kontrolu, či ostali v hline bublinky vzduchu prevedieme prerezaním drôtom.

Vyváľanie váľkom na plát - následne môžeme vykrajovať z plátu vykrajovačkami rôzne tvary, obkreslenie obrázku podľa šablóny - vyrezávanie skalpelom, ihlou.

Modelovanie

Modelovanie sa značnou mierou podieľa na rozvoji jemnej motoriky a základných pracovných zručností. Modelovací materiál je príjemný na dotyk, ľahko sa s ním manipuluje, hlavne je tvarovateľný. Tvárnosť materiálu je veľmi dôležitá, pretože deti s mentálnym postihnutím sú často netrpezlivé, majú krátkodobú pozornosť.

Rôznorodosťou tvarov a techník je práca s modelovacím materiálom zaujímavá a stále iná. Medzi základné tvary, z ktorých pri modelovaní vychádzame, patria:

- guľa – východiskový tvar pri modelovaní častí tela, predmetov okrúhlych tvarov,
- placka – základný tvar využívame pri modelovaní listov, plochých výrobkov, ktoré vykrajujeme, alebo obkresľujeme podľa šablóny (napr. podložky na sviečky, zvieratka na zavesenie, domčeky, ...),
- valec – má široké využitie, vyrábame z neho nohy, kmene, stĺpy, budovy...,
- šúl'ok – šúl'áním modelovacej hmoty vyrobíme tenký dlhý šúl'ok (šúl'anie v dlaniach, na podložke) alebo plochý pásik (tenký šúl'ok roztlačíme), had, špirála, kruh, trojuholník, ihlan...

Tvorivou prácou so základnými tvarmi a ich obmenami môžeme vyrobiť množstvo tvarových variantov. Na začiatok je dobré žiakom hlinu trocha predstaviť, čiže tvarovať základné tvary - gule, šúl'ky, kocky, z ktorých si oni môžu skladať.

Keď keramická dielňa nemá hrnčiarsky kruh môže využívať techniku modelovania - tvarovanie menších nádob, šálok, misiek.

Hlina by sa po každom použití mala „stĺcť“, čiže jednotlivé kúsky spojíte v jednu hmotu. Takúto hmotu potom zabalíme do igelitového vrečka a odložíme na chladné miesto.

V keramickej dielni nesmie chýbať pracovné vedro s vodou, v ktorom umývame pomôcky od hlíny.

Pri lepení plôch, postavičiek, valčekov, ... používame zarobené hlinené lepidlo – šlik - kúsok hlíny rozrobený s vodou, vznikne tak, že miešame štetcom hlinu s vodou dovedy, kým dostaneme kašovitú hmotu.

Časť, ktorú chceme zlepíť - vytvoríme mriežku. Nanesieme na ňu šlik a mechanickou silou potreté dva pláty.

Dokončovacie práce na výrobku - začistenie plôch môžeme urobiť navlhčenými prstami, štetcom namočeným do vody, hubkou namočenou do vody. Hubku môžeme použiť na začisťovanie hrán výrobku aj počas jeho sušenia. Suché hrany môžeme začistiť aj jemným brúsnym papierom po 2-3 dňoch schnutia výrobku. S výrobkom pracujeme opatrne, aby sme ho nezlomili.

Sušenie výrobkov pred prvým výpalom - sa musí uskutočňovať pomaly. Výrobky môžeme uložiť na drevené podložky. Ak sú výrobky vo veľmi teplom a suchom prostredí môžu sa drobné výrobky prikryť igelitom, vlhkou handrou, aby sa predchádzalo rýchlemu schnutiu, čím dochádza k popraskaniu výrobku. Výrobky schnú zhora nadol, preto ich môžeme po pár dňoch otočiť. Keď hlina uschne úplne, je tvrdá ako kosť. Či je výrobok suchý zistíme podľa farby hlíny, je bez máp vlhkosti. Opatrne ukladáme výrobky do pece, aby sme ich nepolámali. Všeobecne by sme nemali vyrábať výrobky hrubšie viac ako 3 cm. Výrobky zo surovej hlíny môžeme v peci ukladať na seba.

Povrchová úprava keramiky (Obrázok 4) - glazovanie glazúrami - ponorenie do zarobených glazúr, natieranie glazúrami rôzne hrubým štetcom (podľa veľkosti plochy - hrúbka štetca).

Obrázok 4 Povrchová úprava keramiky

Prameň: vlastný návrh

Medzi techniky glazovania (Obrázok 5) môžeme zaradiť aj maľovanie na keramické dlažby, obklady a kachličky. V podmienkach našej keramickej dielne maľujeme glazúrami na keramické kachličky, podľa vlastnej fantázie, rôznych motívov ladenými ročnými obdobiami. Po zaschnutí sa výrobok - keramická kachlička vypaľuje v peci na 1020 °C.

Obrázok 5 Technika glazovania keramických kachličiek

Prameň: vlastný návrh

3 VÝROBA KERAMIKY, PRAKTICKÁ ČASŤ

3.1 „Myšlienka Vianoc v hline ukrytá“ - tematické vyučovanie, námety na pracovné činnosti.

Obrázok 6 Ukážka tematického vyučovania

Prameň: vlastný návrh

Vyučovací predmet:

Pracovné vyučovanie, vychádzame z krátkodobého projektu: Myšlienka Vianoc v hline ukrytá (Obrázok 6). Projekt sa nám bude prelínať aj ostatnými vyučovacími predmetmi.

Edukačná téma: Práca s keramickou hlinou - tvorenie plošných výrobkov pomocou vykrajovačiek, šablóny

- téma je rozpracovaná do 8 vyučovacích hodín

- vianočné ozdoby, ozdoby na vianočné pozdravy, vianočné darčeky (dekoratívne).

Metódy: projektové vyučovanie, výklad, názorná ukážka, praktická, umelecko-tvorivá, metódy hodnotenia

Edukačný proces a výstup:

- žiak vie správne odrezat' hlinu strunou, hnetením spracuje keramickú hlinu; stláčaním z nej vytlačí vzduch,
- žiak vie správne vyváľať plát, s formičkou vie vykrajovať plošné výrobky - hviezda, anjel, domček, stromček, podkovičky,

- žiak vie podľa šablóny keramickým nožikom vyrezať napr. mačku, povrchovo upraviť výrobok - začistením, po výpale glazovaním,
- žiak pri práci dodržiava zásady bezpečnosti a hygieny práce,
- žiak vie výrobok dekoratívne upraviť - naaranžovať a zabaliť,
- žiak vie ohodnotiť výsledok svojej práce, ohodnotiť prácu svojich spolužiakov.

Techniky práce: odrezanie hliny, hnetenie a miesenie hliny, vyvážanie hliny, vykrajovanie hliny, vyrezávanie tvarov, povrchové úpravy hlineného výrobku, glazovanie.

Medzipredmetové vzťahy: Vecné učenie, Vlastiveda: Vianoce - význam ľudových tradícií a zvykov v živote súčasnej rodiny, snaha obdarovať najbližších výrobkom, ktorý som vyrobil.

Slovenský jazyk a literatúra - Vianočné zvyky na Slovensku podľa regiónov

Hudobná výchova - Vianočné koledy

Výtvarná výchova - Výroba vianočných pozdravov

Prierezové témy (Obrázok 7): Tvorba projektu a prezentačné zručnosti - tvorba portfólia - fotografická dokumentácia práce, tvorba vianočnej pohľadnice, Osobnostný a sociálny rozvoj

Obrázok 7 Prierezové témy vo vyučovaní

Prameň: vlastný návrh

3.1.1 Postupy práce, ukážky

Výrobok: Keramický hrnček - darček k Vianociam (Obrázok 8, Obrázok 9)

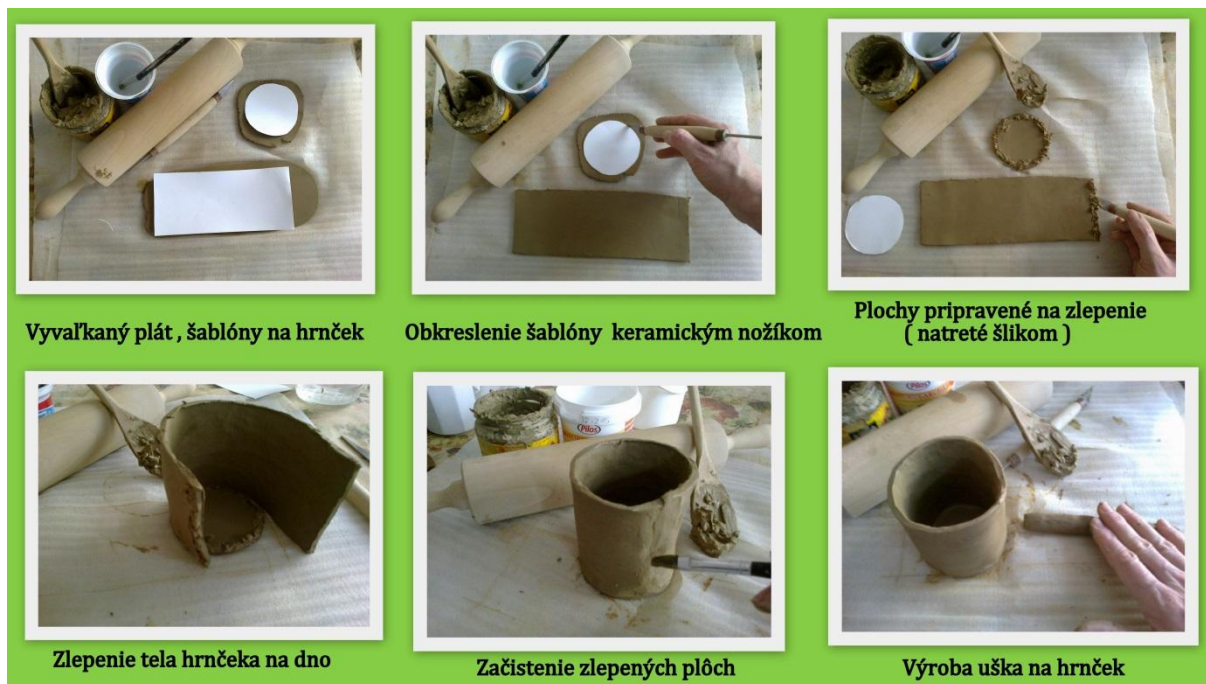
Použitý materiál: keramická hlina, glazúry, šlik

Použité pomôcky: pracovná podložka, drôt na rezanie hlíny, šablóna, varecha, keramický nožík s ihlou, valček, štetce, vedro s vodou na umytie pomôcok od hlíny.

Hlinu na výrobu keramiky nekopeme v záhrade, ako si žiaci zväčša myslia. Výroba hlíny je samozrejme zložitý obor, ktorý má svoje technologické postupy, aby sa mohla použiť na výrobu napr. dekoratívnej keramiky. Keramických hlín je dnes na trhu niekoľko desiatok. My pracujeme na vyučovaní s hrnčiarskou hlinou CREATON.

Z hlíny drôtom odrežeme plát hlíny. Búchame hlinou o podložku, miesime ju. Vytvoríme guľu. Dôkladne spracovanú hlinu zbavenú vzduchových bublín, položíme na podložku. Potom ju roztláčame dlaňou. Pomocou valčeka hlinu rozvalkáme na všetky strany, až kým nám vznikne tenký plát. Z výkresu vyrobenú šablónu - obdĺžnik a kruh obkreslíme ihlou keramického nožíka a vyrežeme. Šablónu odložíme. Dostaneme dve základné časti výrobku. Stenu a dno hrnčeka. Časti, ktoré chceme spojiť dokopy, natrieme šlikom. Steny hrnčeka formujeme a prilepíme na dno pripraveného kruhu - dna. Po prilepení stien hrnčeka odstránime prstom zvyšky hlíny. Vyválame z kúska hlíny šúl'ok, na oboch koncoch urobíme ryhy a natrieme šlikom. Pripravený valček prilepíme ako ucho. Spojie začistíme, a zároveň zahladíme štetcom namočeným vo vode. Povrch hrnčeka upravíme a zaretušujeme pomocou vlhkého štetca, zarovnáваме prípadné povrchové nerovnosti, zjemníme hrany z vonkajšej i vnútornej strany hrnčeka. Teraz je výrobok opracovaný a môžeme ho nechať voľne schnúť. Schnutie neurýchľujeme, inak výrobok popraská. Pred vložением výrobku do pece - prvý výpal - je treba výrobok opatrne začistiť napr. jemným brúsnyim papierom, hubkou na riad, aby tam neostali ostré hrany, výbežky. Nasleduje prvý výpal, ktorý trvá asi 8 hodín. Teplota v peci musí klesať pozvoľna, pec nesmieme otvárať, až vtedy keď je v peci 50 °C. Týmto výpalom keramika spevnie. Vypálený výrobok vyberieme. Výrobok má sací povrch, upravíme ho glazúrou.

Hrnček glazujeme aj z vnútornej strany. Na vonkajšiu stranu môžeme nakresliť ľubovoľný motív. Hrnček je darček k Vianociam, môžeme namaľovať motív kostola, zimnej krajinky, eventuálne ho prelejeme jednofarebnou glazúrou. Dávame pozor, aby sme nenaglazovali dno výrobku. Zároveň dávame pozor, aby sa nám pri maľovaní glazúry nezlievali. Druhý výpal zaručí, že výrobok bude nepriepustný, lesklý, pripravený na použitie. Hotový výrobok zabalíme do celofánu, je pripravený, aby urobil radosť niekomu, koho obdarujeme napr. na Vianoce.

Obrázok 8 Postup výroby Vianočného keramického hrnčeka
Prameň: vlastný návrh

Obrázok 9 Postup výroby Vianočného keramického hrnčeka
Prameň: vlastný návrh

Výrobok: Anjel (Obrázok 10, Obrázok 11)

Podobný postup môžeme zvoliť i pri výrobe anjela (viď. ďalší obrázok). Hustejší šlik použijeme na vlasy pre anjela.

Obrázok 10 Postup výroby Anjela

Prameň: vlastný návrh

Obrázok 11 Postup výroby Anjela

Prameň: vlastný návrh

Výrobok: Mačka - darček k Vianociam (Obrázok 12)

Obrázok 12 Postup výroby Mačky

Prameň: vlastný návrh

Výrobok: Keramická bižutéria - darček k Vianociam (Obrázok 13)

Použitý materiál: keramická hlina, glazúry, šlik, komponenty na výrobu bižutérie - náhrdelníkov a náušnic.

Použité pomôcky: pracovná podložka, drôt na rezanie hlíny, šablóna, varecha, váľok, štetce, vedro s vodou na umytie pomôcok od hlíny, kliešte na výrobu bižutérie.

Pripravíme si vykrajovačky na vianočné pečivo. Dôkladne spracovanú hlinu zbavenú vzduchových bublín, položíme na podložku. Hlina sa z nej dá ľahko odlepiť (my používame podložky, ktoré sa dávajú pod laminátové podlahy, hrúbky 0,5 mm, kedysi sme používali mokré plátno, občas sa stalo, že sa hlina na plátno veľmi lepila). Keramickú hlinu vyváľame valčekom na podložke do hrúbky 0,4 mm (pri sušení sa hlina vyschne). Zoberieme si vykrajovačky, vyberieme si tvar, ktorý chceme, aby mal prívesok a náušnice. Do náušnic dávame kantálový drôt - urobíme z neho slzičku. Do prívesku vo vrchnej časti urobíme otvor špajdlou, posluži na šlupňu. Prívesok bude súčasťou drobného keramického náhrdelníku. Hotové výrobky dáme vysušiť. Vypálime na teplote 940 °C v peci. Následne výrobok natrieme glazúrou. Ak nemáme stojan na bižutériu do pece, tak výrobky natrieme len z jednej strany, aby sa v peci neprichytili. Výrobky vypálime na 1020 °C.

Hotovú keramickú bižutériu dotvoríme s bižutérnymi komponentmi. Komponenty na náušnice - afroháčky s pružinkou. Šlupňa je komponent na zavesenie prívesku. Cez šlupňu prevlečieme trojitú bavlnenú šnúрку dozdobenú šifónovou stuhou, v dĺžke 45 cm, zakončenou karabinkou. Keramický náhrdelník s náušnicami je hotový.

Obrázok 13 Postup výroby keramickej bižutérie

Prameň: vlastný návrh

Hotové výrobky – prezentácia na verejnosti (Obrázok 14, Obrázok 15)

Obrázok 14 Prezentácia tvorivej práce žiakov

Prameň: vlastný návrh

Obrázok 15 Prezentácia tvorivej práce žiakov

Prameň: vlastný návrh

ZÁVER

Cieľom tejto práce bolo odovzdať pedagógom špeciálnych základných a praktických škôl teoretické i praktické skúsenosti, ponúknuť praktické ukážky výroby keramiky. Bola zameraná na vyučovanie netradičných činností pracovného vyučovania, výrobu keramiky. Práca poukázala na inovatívne vyučovanie pracovných činností, s využitím alternatívnych metód vyučovania a rozvoja kompetencií mentálne postihnutých žiakov. Zároveň poskytla pedagogickú skúsenosť ako výroba keramiky vplýva na tvorivosť mentálne postihnutých. Osvedčená pedagogická skúsenosť v edukačnej praxi prostredníctvom výroby keramiky priniesla zmenu vo vyučovaní pracovného vyučovania v špeciálnej základnej a praktickej škole. Čas strávený pri práci s hlinou naučil žiakov trpezlivosti a zručnosti. Žiaci vo svojich výpovediach potvrdili, že výsledok práce - keramický výrobok, ich naplnil krásnym pocitom, že si dokázali vytvoriť niečo vlastnými rukami. Veľmi ich tešilo, keď mohli svojimi výrobkami obdarovať blízkych, vystaviť ich na výstave. Edukačná prax potvrdila, že žiaci sa tešili a aktivizovali, ak sa výroba keramiky kombinovala s prezentáciou na verejnosti a pred rodičmi. Dôležitú úlohu pri výrobe keramiky zohralo, ak žiaci tvorili výrobky z keramiky pre nejaký cieľ - Vianoce, výstava, predajné trhy, tvorenie darčiekov pre najbližších, súťaž, ... Vyvolávalo to citový vzťah a osobnú angažovanosť. Žiak sám pociťoval potrebu niečo vytvoriť, vyjadriť sa, zaujať stanovisko, ohodnotiť svoju prácu pred spolužiakmi.

Pedagógovia školy, v ktorej pracujem mi potvrdili, že na prácu s keramickou hlinou vplývajú i medzipredmetové vzťahy, prierezové témy, tematické a integrované učivo. Práca má svoj zmysel, či už ako zhrnutie súčasných teoretických a praktických poznatkov v oblasti tvorivosti pracovných činností, prezentovania postupov a námetov na spracovanie výroby keramiky, tak aj navrhnutia činností a jej uplatnenie na hodinách pracovného vyučovania alebo voliteľného predmetu výroba keramiky v špeciálnej základnej a praktickej škole.

Tematika tvorby z keramickej hliny na vyučovaní je veľmi široká. Preto nebolo možné dostať do konečnej koncepcie mojej práce celú jej problematiku. V práci som sa jej dotkla len okrajovo. Napriek uvedenému verím, že sa mi podarilo predložiť osvedčenú pedagogickú skúsenosť edukačnej praxe, ktorá má zmysluplný a inšpiratívny obsah pre ostatných kolegov a kolegyne, ktorí učia pracovným zručnostiam mentálne postihnutých žiakov. Výroba keramiky je veľmi krásna a tvorivá, je to práca, ktorá robí radosť tým, ktorí ju tvoria a zároveň tým, ktorých obdarujete kúskom svojho ja skrytého v „obyčajnej hline“.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. HOŇKOVÁ, I. Nepálená keramika pro děti. Computer Press, a.s. Brno. ISBN: 978-80-251-2389-8
2. MACEK, T. 2007. Keramika. Computer Press, a.s. Brno. ISBN: 978-80-251-1568-8
3. MARUŠINCOVA, E. A KOL. 2001. Záverečná správa z pokusného overovania ITV. ŠPÚ, Bratislava
4. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 1997. Pedagogický slovník. Portál, Praha.1997. s. 172 ISBN: 80-7178-252-1
5. TUREK, I. 2004. Inovácie v didaktike. Metodicko-pedagogické centrum. Bratislava. 2004 ISBN: 808-05-2188-3
6. VONDRUŠKOVÁ, A., POŠUSTOVÁ, M., PLACÁKOVÁ, E. 2004. Keramika I – bez hrnčířskeho kruhu. Grada. 2004

Internetové zdroje

7. Alternatívna škola vs. tradičná škola v čom spočíva rozdiel? [online]. Bratislava. 2008 s. 9. [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://www.montessori.sk/public/file/Alternativna%20skola%20vs.%20tradicna%20skola%20-%20seminar.pdf>
8. Blaško, M. Kvalita v systéme modernej výučby. [online]. tuke.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://web.tuke.sk/kip/download/vuc11.pdf>
9. Hrnčiarstvo [online]. uluv.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://www.uluv.sk/product/hrnciarstvo-759/>
10. Keramická dielňa [online]. keramickecentrum.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://keramickecentrum.sk/>
11. Mentálne postihnutie [online]. zdravie.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://www.zdravie.sk/choroba/48590/mentalne-postihnutie>
12. Modelové vybavenie keramickej dielne [online]. pro-deco.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://www.pro-deco.sk/modelove-vybavenie-keramickej-dielne/>
13. Sypké glazúry [online]. pro-deco.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://www.pro-deco.sk/produkty/glazury-sypke/>
14. Školský vzdelávací program pre praktickú školu [online]. szsitrtepla.edupage.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://szsitrtepla.edupage.sk/about/?subpage=3&>
15. Školský vzdelávací program pre A variant [online]. szsitrtepla.edupage.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www: <http://szsitrtepla.edupage.sk/about/?subpage=20&>

16. Tekuté engoby [online]. pro-deco.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www:
<http://www.pro-deco.sk/produkty/engoby/>
17. Vzdelávacie programy pre žiakov s mentálnym postihnutím [online]. statpedu.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www:
http://www2.statpedu.sk/buxus/docs/isced/VP_MP_ISCED%201%20-%20varianty%20ABC%20-%2012%202%2009.pdf
18. Výtvarná výchova netradične [online]. iuventa.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www:
https://www.iuventa.sk/files/vytvarna_netradicne.pdf
19. Zákon 245/2008 [online]. uips.sk, [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na www:
http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/PKvs/z245_2008.pdf